

створення дистанційного курсу. Навч. посібник / За ред. В. Ю. Бикова та В. М. Кухаренка. К.: Міленіум, 2008. 324 с.

3. Голуб Т. П. . Інтенсифікація навчання англійської мови студентів немовних спеціальностей. Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні підходи та інноваційні тенденції у викладанні іноземних мов». Київ, 2015. URL: <http://interconf.fl.kpi.ua/node/1254> (дата звернення: 30.10.2020).

4. Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=12399 (дата звернення: 30.10.2020).

5. Колток Л. Інтенсифікація навчально-виховного процесу як складова модернізації освіти вищої школи. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 14. Дрогобич, 2015. С.275-282.

6. Кушнір В. С. Модель професійно орієнтованої лінгвістичної компетентності майбутніх медиків. Збірник наукових праць №23. Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка. Київ. Київський університет імені Бориса Грінченка. 2015. С.71-76.

7. Шинковська І. Л., Заєць І. П. Особливості дистанційного навчання в системі вищої освіти. Збірник статей учасників XV Всеукраїнської практично-пізнавальної конференції «Наукова думка сучасності і майбутнього». Громадська організація «Вектор пошуку». URL: <http://naukam.triada.ua> (дата звернення: 30.10.2020).

УДК 811.11124:61

Нетребчук Л.М., Скуратова Т.Ф.

Одеський національний медичний університет

ГОЛОВНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У статті розглянуто головні тенденції та шляхи утворення медичних термінів. Увага приділяється основним способам словотворення в клінічній термінології.

***Ключові слова:** термін, медична термінологія, клінічна термінологія, продуктивні способи словотворення.*

В статье рассмотрены основные тенденции и пути образования медицинских терминов. Внимание уделяется основным способам словообразования в клинической терминологии.

Ключевые слова: термин, медицинская терминология, клиническая терминология, продуктивные способы словообразования.

The article discusses the main tendencies and ways of medical terms formation. The attention is paid to the main ways of word formation in clinical terminology.

Key words: term, medical terminology, clinical terminology, productive ways of word formation.

Постановка проблеми. У медичній термінології ми спостерігаємо два абсолютно різних явища: дуже точно розроблена, стандартизована на міжнародному рівні анатомічна термінологія та клінічна термінологія всіх галузей медицини, яка постійно поповнюється новими термінами і потребує уніфікації та стандартизації. Було створено Міжнародну класифікацію хвороб, але це лише технічний інструмент, що використовується для статистичних цілей. Проблема уніфікації медичної термінології залишається досі відкритою та актуальною.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Лінгвісти багато уваги приділяють дослідженню особливостей та закономірностей утворення медичних термінів, вивченню їхньої структури, етимології, семантики, а також упорядкуванню перекладу термінів, це висвітлено у працях Л. Застріжної, А. Косенко, Р.-Ю. Перхач, І. Терлецької, Г. Шалаєвої та багатьох інших. У працях багатьох вітчизняних фахівців розглядається розвиток української медичної термінології. За останні десятиліття англійська мова набула статусу міжнародної мови для наукового спілкування. Тому велика частина досліджень присвячена вивченню розвитку англійської медичної мови. Так, Л. Застріжна [1] досліджує лексико-семантичні та структурно-граматичні особливості англійської медичної термінології, Г. Шалаєва [5] здійснює структурний аналіз сучасної медичної термінології та розглядає проблеми перекладу багатокомпонентних медичних термінів. Термінологічна система медицини є динамічним утворенням, вона зазнає постійних змін, тому становить інтерес для її дослідження.

Завдання дослідження полягає у вивченні основних етапів розвитку медичної термінології та здійсненні огляду продуктивних способів утворення нових медичних термінів.

Виклад основного матеріалу. Розвиток медичної термінології безпосередньо пов'язаний із розвитком медичної науки та технологій. Було винайдено нові діагностичні прилади та методи: магнітно-резонансна томографія, комп'ютерна томографія, сонографія, мамограф тощо. З'являються нові хвороби: свинячий грип (H₁N₁), вірус Ебола, коронавірус SARS-CoV-2 або COVID-19 та інші. Всі ці нові явища мають бути названими, документуватися, поширюватись у науковому спілкуванні та у звичайному спілкуванні людей.

Утворення нових термінів відбувалося і відбувається різними шляхами. Історично ми виокремлюємо перший пласт медичної лексики грецького походження. І найдавнішими письмовими джерелами є праці Гіппократа (V ст. до н.е.), які охоплюють різноманітні аспекти медицини того часу та містять велику кількість медичних термінів. Грецька спадщина представлена назвами органів, частин тіла, назвами захворювань та симптомів: *thorax*, *chiasma*, *diarrhoea*, *podagra*. На початку I ст. н.е. Авл Корнелій Цельс у праці «Медицина» здійснив енциклопедичний огляд медичних знань на основі грецьких джерел. Більшість медичних термінів не мали латинських еквівалентів. Цельс вирішив цю проблему двома шляхами. По-перше, він використав деякі грецькі терміни без змін, записавши їх латиницею, навіть збереглися їхні закінчення: *pyloros* (нині *pylorus*), *eileos* (нині *ileus*). По-друге, він латинізував грецькі слова: записав їх латинськими літерами та змінив грецькі закінчення на латинські (*stomachus*, *brachium*). Він також зберіг яскраві образи грецької анатомічної термінології, переклавши грецькі терміни на латинську мову: *dentes canini* (грецьк. *kynodontes* – собачі зуби), *caecum* (грецьк. *typhlon* – сліпа кишка). Завдяки цьому згодом у формі анатомічних конструкцій проявляється подібність до звичайних повсякденних понять, наприклад, до музичних інструментів (*tuba* – труба, *tibia* – флейта), рослин та їхніх частин (*radix* – корінь, *cortex* – кора, *truncus* – стовбур, *lens* – кришталік, схожий на зерно сочевиці), тварин (*helix* – равлик, завиток, *musculus* – мишка) тощо. Наступники Цельса продовжили цю традицію.

У часи Відродження почалася ера медичної латини. Після виходу друком у 1478 році «Медицини» Цельса з'явилися латинські видання Галена. Протягом наступних століть майже всі важливі медичні праці були опубліковані латинською

мовою – праці Везалія, Гарвея та багатьох інших. Медичний словниковий запас поступово розширювався, але в основі не змінився. Медична термінологія складалася з латинських медичних термінів з домішкою численних грецьких. З розвитком національних мов медична латинська мова втрачає свої позиції, але в різних країнах це відбувається в різний час. Настає період національних медичних мов (медична англійська, медична французька та ін.). Більшість з них використовувалась на національному рівні.

В германських мовах (німецька, голландська) анатомічні терміни та назви хвороб часто запозичувались безпосередньо з латинськими закінченнями (*ulcus ventriculi*). В романських мовах зазвичай терміни «натуралізуються» відповідно до норм кожної мови (*ulcère gastrique* – у французькій мові, *ulcera gastrica* – в італійській). Англійська мова є германською мовою, але в ній переважає тенденція слідувати романському зразку (*gastric ulcer*). У слов'янських мовах терміни здебільшого перекладались («виразка шлунка»).

Національні мови не обмежувались лише запозиченням тих термінів, які були в медичній латині. Вчені-медики для позначення нових понять у медицині створили протягом останніх двох століть безліч нових термінів, більшість з яких складалася з грецьких, а не латинських коренів – оскільки латина не мала широких можливостей для створення композитів шляхом основокладання. Також ми спостерігаємо, що деякі префікси грецького походження більш продуктивні, ніж відповідні їм латинські. Тому маємо слова-гібриди, наприклад, *hypertensio* (а не *supertensio*). Великий пласт слів утворено за допомогою грецьких суфіксів *-osis*, *-itis*, *-oma*: *neurosis*, *arthrosis*, *necrosis*, *gastritis*, *osteomyelitis*, *lymphoma*, *myoma*.

Сьогодні всі найвпливовіші наукові журнали друкуються англійською мовою, і англійська мова є мовою міжнародних наукових конференцій. Медична англійська стає мовою міжнародного спілкування. Нові медичні терміни можуть утворюватись шляхом запозичення слів зі звичайної англійської мови. Наприклад: *screening*, *scanning*, *bypass operation*. Лікарі з неангломовних країн або запозичують англіцизми, часто «натуралізують» у своїй мові, або відповідно перекладають.

Англійські аббревіатури (наприклад: *AIDS*, *PCR*) викликають деякі труднощі для перекладу. В різних мовах ми отримуємо іншу аббревіатуру, що відображає порядок еквівалентних слів у цих мовах (*СНІД* – українською, *SIDA* – іспанською; *ПЛР* – українською, *ПЦР* – російською).

Сучасна медична термінологія – це одна з найбільших та найскладніших термінологічних систем.

За структурою медичні терміни поділяються на прості (непохідні та похідні), складні (основокладання) та складені (терміни-словосполучення). Зазвичай словниковий запас медичної термінології збагачується за допомогою трьох можливих шляхів:

1. Утворення нових назв.
2. Утворення нових значень.
3. Запозичення слів з інших мов.

За способом утворення нових термінів розрізняють:

- 1) морфологічний спосіб (афіксальний, основокладання, аббревіація);
- 2) синтаксичний (утворення багатослівних фраз);
- 3) семантичний (звуження або специфікація значення загальноновживаних слів шляхом метафоричного чи метонімічного перенесення початкового значення);

4) запозичення з інших мов.

Найпродуктивнішим способом формування термінів є деривація. Похідні медичні терміни можуть складатися з префікса, кореня та суфікса в різних комбінаціях: *peri/cardium* (префікс + корінь), *endo/card/itis* (префікс + корінь + суфікс), *bronch/itis* (корінь + суфікс). Другим за продуктивністю способом словотворення є основоскладання: *leuco/cyto/penia*, *gastro/duodeno/scopia*, *haemo/philia*. Ці два вищезазначені способи можуть бути використані для утворення медичного терміна одночасно: *gastro/duoden/itis*, *myo/card/itis* (корінь + корінь + суфікс). Велика частина терміноелементів грецького чи латинського походження виступає в ролі префіксоїдів та суфіксоїдів: *myo-*, *haemo-*, *onco-*, *-logia*, *-scopia* тощо. Кожен з цих псевдоафіксів має певне значення, але вони не вживаються як самостійні слова, а використовуються для утворення нових слів.

Сьогодні для утворення нових клінічних термінів використовується переважно синтаксичний спосіб – утворення багатослівних фраз. Наприклад, тяжкий гострий респіраторний синдром (англ. *SARS – Severe Acute Respiratory Syndrome*, в ЗМІ – атипова пневмонія); гострий респіраторний дистрес-синдром (англ. *ARDS – Acute Respiratory Distress Syndrome*); *COVID-19* (англ. *Corona Virus Disease 2019*). Такі терміни є об'ємними, тому в медичній документації дуже популярним став спосіб абрєвіації або ініціалізації. Наприклад: ХМЛ – хронічна мієлоїдна лейкемія (англ. *CML – chronic myeloid leukaemia*).

Окрім основних способів словотвору, використовуються також другорядні: морфолого-синтаксичний (перехід з однієї частини мови в іншу: *(tunica) mucosa oris* – слизова (оболонка) рота); усічення основи – цей тип словотворення використовується переважно в усному професійному мовленні медиків. Найпоширенішим є усічення кінцевої частини слова: англ. *doc(tor)*, *lab(oratory)*, *exam(ination)*. Може скорочуватись середня частина слова: *trombo(cyto)penia*, *trombo(cyto)pathia*. Користувачі кожної мови, як правило, висловлюються більш економно, опускаючи зайві частини довгих сполук або багатослівних термінів, але це не позначається на їхньому лексичному значенні.

Окремий пласт в медичній термінології, зокрема в клінічній термінології, становлять епоніми. Це особливий вид медичних термінів, які мають давню традицію в західній медицині. Вони з'являються ще в епоху Галена. Однак широке використання розпочато у першій половині 19 ст., коли на честь лікаря-першовідкривача називались виявлені частини тіла, хвороби, симптоми, синдроми, фактори, аномалії, методи операцій, інструменти тощо. Наприклад: фаллопієва труба, апарат Гольджі, хвороба Верльгофа та багато інших. Пояснити походження епонімів не завжди легко, вони не інформують про зміст термінів, але відкривають широке поле для дослідження історії медицини. Експерти ВООЗ надають перевагу описовим багатослівним термінам перед епонімами у процесі створення Міжнародної статистичної класифікації хвороб та супутніх проблем зі здоров'ям.

Висновки. Дослідження походження медичних термінів та способів утворення нових – є важливою складовою медичної освіти. Вживаючи будь-який медичний термін, ми маємо бути абсолютно й однозначно впевненими у його значенні. Стандартизація мови медицини на міжнародному рівні значно допоможе лікарям в обміні досвідом (що стало гостро актуальним у період пандемії COVID-19), який є невід'ємним елементом діяльності кожного медичного фахівця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Застріжна Л. В. Лексико-семантичні та структурно-граматичні особливості англійської медичної термінології / Л. В. Застріжна // Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи : зб. статей III Міжнар. наук.-практ. конф. – Полтава : Астроя, 2018. – С. 87–91.
2. Косенко А. В. Основні характеристики англійської медичної термінології / А. В. Косенко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету : збірник наукових праць. Серія „Філологія”. – Вип. 18. Том 2.– Одеса, МГУ. – 2015. С. 68–70.
3. Перхач Р.-Ю. Т. Етапи розвитку терміна і терміносистеми у медицині та фармації / Р.-Ю. Т. Перхач // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна. - 2014. - Вип. 46. - С. 145-147.
4. Терлецька І. М. Особливості сучасної медичної термінології / І. М. Терлецька, М. О. Кобильченко, Н. С. Шекера // Сучасні дослідження з іноземної філології. – 2012. – Вип. 10. – С. 291-298.
5. Шалаєва Г. Структурний аналіз сучасної медичної термінології та труднощі перекладу багатокomпонентних медичних термінів / Г. Шалаєва // Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. - 2014. - № 1. - С. 90-96.

УДК 378.064.3.016:811.161.2]:061-057.875-054.6

Огіренко Л. П.

Запорізький державний медичний університет ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті розкрито зміст поняття «міжкультурна комунікація», названо аспекти міжкультурного спілкування, аналізуються проблемні питання формування міжкультурної комунікації у процесі опанування українською мовою студентами – іноземними громадянами медичних факультетів. Мова є дієвим чинником розвитку особистості в полікультурному просторі. Міжкультурна комунікація розглядається як процес взаємозв'язку і взаємодії представників різних спільнот, під час якого відбувається обмін інформацією, досвідом, духовними цінностями різних типів культур.

Ключові слова: *міжкультурна комунікація, мовна особистість, мовна картина світу, гуманізація вищої освіти, полікультурний розвиток, лінгвістичний аспект.*

The article reveals the meaning of the concept of "intercultural communication", names aspects of intercultural communication, analyzes the problematic issues of intercultural communication in the process of mastering the Ukrainian language by students - foreign citizens of medical faculties. Language is an effective factor in the development of personality in a multicultural space. Intercultural communication is seen as a process of interconnection and interaction of representatives of different communities, during which there is an exchange of information, experience, spiritual values of different types of cultures.

Key words: *intercultural communication, linguistic personality, linguistic picture of the world, humanization of higher education, multicultural development, linguistic aspect.*

В статье раскрыто содержание понятия «межкультурная коммуникация»,